

Kognitívningvistický výskum metonymie a sufixálnej derivácie v španielčine

Gutiérrez-Rubio, E.: *Metonimia y derivación sufijal en español*. Madrid: Liceus, 2014. 226 p. ISBN 978-84-9714-054-6.

Predkladané dielo Enriqueho Gutiérreza Rubia s názvom *Metonimia y derivación sufijal en español (Metonymia a sufixálna derivácia v španielčine)* je rozsiahlou synchronickou gramatickou štúdiou, ktorá vychádza z poznania, že tvorba slov je v prvom rade systematický metonymický proces. Vedecká monografia, ktorá je cenným príspevkom do kognitívnej lingvistiky, teda upriamuje pozornosť na dôležitosť metonymie vnímanej ako mechanizmus schopný vyprovokovať určité lingvistické javy. Autor – po vzore výskumu *Metonymy in word formation* od severoamerickej autorky Laury A. Jandovej (2011) – využíva povahu metonymie a aplikuje ju na tvorbu slov, a to so zameraním na sufixálnu deriváciu. Akademickú verejnosť sa tak dostáva do rúk komplexný lingvistický výskum, ktorý podľa najnovších tendencií kognitívnej lingvistiky využíva metonymiu ako nástroj vhodný pre analýzu lingvistických jednotiek, a tým potvrdzuje kognitívnu povahu jazyka.

Zmieňované dielo, o ktoré sa Gutiérrez Rubio opiera, prehľbuje poznatky o metonymickej povahe derivácií v češtine, ruštine a nórštine. Keďže daný výskum poskytuje kognitívne vysvetlenia pre vzťahy medzi slovným základom a afixami, je teda gramatického charakteru, čo je veľmi inovatívny postoj v rámci kognitívnej lingvistiky, pretože tá sa doposiaľ venovala lexikálnej metonymii. Autor v časti „*Metonymia a sufixálna derivácia*“ však udáva, že prispôsobuje výskum španielskemu jazyku a – na rozdiel od Jandovej (2011) – nezostáva len pri súpise metonymických vzťahov z gramatiky skúmaného jazyka, ale rozširuje svoje bádanie na výskum ich výskytu v skutočných textoch z korpusu. Taktiež v tejto kapitole Gutiérrez Rubio predkladá kognitívistickú definíciu metonymie a vysvetľuje jej vzťah so sufixálnymi deriváciami, pričom nezabúda ani na predstavenie štúdií špecialistov – kognitivistov aj nekognitivistov, akými sú Jakobson (1956) a Halle (2002), Rainer (2002), Koch (1999), Panther a Thornburg (1999, 2001, 2003) a iní – ktorí sa vo väčšej, či menšej miere venujú vo svojich štúdiách funkcii metonymie v tvorbe slov, čím vytvára koherentný základ pre svoj následný výskum.

Po solidnom teoretickom pohľade na problém sa autor dostáva ku konkrétnym výskumom, ktorých je hneď niekoľko. Prvý výskum je venovaný tvorbe kompletného súpisu metonymických vzorov, pričom mu ako referent slúži *Nueva gramática de la lengua española*, ktorá poskytuje tisíce príkladov pre analýzu metonymických vzťahov medzi slovným základom a sufixom v súčasnej španielčine. Autor tak vytvára ucelený zoznam všetkých existujúcich metonymických vzorov, sufixov, či vzorov slovných druhov v derivovaných slovách. V druhej časti kapitoly Gutiérrez Rubio obracia svoju pozornosť ku porovnaniu dosiahnutých výsledkov s výsledkami Jandiných výskumov. Ponúka nám teda pozoruhodnú komparatívnu štúdiu, v ktorej môžeme porovnať metonymické vzťahy v slovách slovanského, germánskeho a románskeho jazyka. V nasledujúcom výskume sa autor posúva z akejsi teoreticko-hypotetickej úrovne ku štúdiu konkrétneho výskytu metonymických vzorov uvedených v predchádzajúcej časti v súčasnom jazyku. Pre svoj výskum používa ako zdroj pojmov *Corpus de Referencia del Español Actual (CREA)*, ktorý mu poskytuje výber 700 slov španielčiny používanej v Španielsku a 700 slov americkej španielčiny a následne analyzuje rozdiely medzi výsledkami tejto štúdie a súpisom vytvoreným v predchádzajúcom výskume. Posledný výskum sa venuje sufixálnym neologizmom a ich metonymickým vzorom v španielčine používanej v Španielsku. Aby sa autor vyhol problému s posudzovaním definície

neologizmu a jeho kategorizácie, vyberá slovné derivácie veľmi rozumne priamo z Banky neologizmov v Observatori de Neologia, ktorý mu poskytuje 500 sufixálnych neologizmov pre výskum. Týmto výskumom nás autor informuje o tendenciách v derivácii v súčasnej španielčine a zároveň výsledky porovnáva s uskutočneným súpisom a korpusovým výskumom.

Cieľ výskumu – identifikovať metonymické vzory v tvorbe španielskych slov prostredníctvom sufixálnej derivácie – autor dosahuje vďaka veľmi komplexnej analýze v štyroch vydarených štúdiách a podniká tým znamenitý krok ku pochopeniu španielskej slovtvorby. Predkladaný výskum si dovoľujeme ohodnotiť ako veľmi originálny, pretože autor zaujíma inovatívny prístup ku výskumu metonymických vzťahov a to tým, že ich vyhľadáva a analyzuje v gramatických štruktúrach, t.j. v morfológii slov. Gutiérrez Rubio adaptuje Jandovej výskum na španielsky jazyk, pričom oceňujeme, že dielo tejto autorky nezostáva v úzadí len ako podporný materiál, ale výsledky jej práce sú využité v porovnaní ruštiny, češtiny a nórstiny so španielčinou. Túto voľbu považujeme za zvlášť vydarenú, pretože sa tým románsky jazyk prvýkrát dostáva do porovnania s germánskym a slovanským jazykom v medziach metonymie v slovtvorbe, čo samozrejme prináša obohacujúce a zaujímavé výsledky. Taktiež by sme chceli vyzdvihnúť prácu s textovým korpusom a analýzu neologizmov, ktoré plnia vzácnu a dôležitú funkciu vo výskume, pretože výsledky dosiahnuté v týchto konkrétnych štúdiách zaznamenávajú tendencie v súčasnej španielčine Španielska aj Hispánskej Ameriky a ponúkajú rozsiahle poznatky o metonymických vzoroch v derivovaných slovách. Komplexnosť štúdie je podporená nie len dôsledne pripravenou metodológiou, ale aj dôkladnou organizáciou textu, ktorého usporiadanosť uľahčuje porozumenie výsledným teóriám a všeobecne celému výskumu. Veľkou výhodou je taktiež súhrn výskumu v anglickom jazyku v rozsahu deviatich strán umiestnený na konci dokumentu, pretože sa vďaka nemu stáva práca dostupnejšou aj pre lingvistov mimo hispanistických kruhov.

Za jediný neistý bod výskumu považujeme využitie odvážnych teórií Jandovej (2011), ktorej výskum je mnohými kognitívnymi lingvistami spochybňovaný, kvôli jej „prílišnému zovšeobecneniu metonymických schopností v slovtvorných procesoch“ (58). Autor však priznáva, že si je toho vedomý, ale že táto teória nepochybne „prináša nové poznatky o konceptuálnom nastavení procesov tvorby slov“ (59). Sme teda presvedčení, že táto dišputa na poli kognitívnej lingvistiky a rozdielnosť názorov na danú tému môže – v snahe potvrdiť, alebo vyvrátiť Jandovej teórie – podnecovať lingvistov k uskutočneniu ďalších štúdií venovaných metonymii ako sile schopnej generovať lingvistické javy, a preto môže byť dokonca i táto nezhoda prínosná a motivujúca pre výskum v danej disciplíne.

Z uvedeného vyplýva, že prostredníctvom kognitívno-lingvistického výskumu s názvom *Metonimia y derivación sufijal*, sa autorovi podarilo aplikovať novú originálnu teóriu o existencii metonymických vzťahov na slovtvorné procesy. Gutiérrez Rubio má pod drobnohľadom tvorbu sufixálnych derivácií v španielčine a s touto témou dostáva do popredia problematiku metonymie aplikovanej na gramatické javy, čím otvára dvere do zatiaľ nie veľmi prebádaného teritória v oblasti kognitívnej lingvistiky.

Mgr. Zuzana Ďaďová
Department of Spanish Language and Literature
Faculty of Arts
Masaryk University
Gorkého 7, 602 00 Brno
Czech Republic
dadova@muni.cz

Humor a text

Waldnerová, J.: *Šeš' kapitol o humore a texte*. Opava: Slezská univerzita, 2014. 122 p., ISBN 978-80-7510-092-4.

Monografia Jany Waldnerovej *Šeš' kapitol o humore a texte* je zaujímavým príspevkom k pochopeniu humoru ako jednej z foriem komiky v rôznych filozofických, umenovedných a konkrétne literárnych kontextoch. Autorka sa vo svojej monografii pokúša odpovedať na celý rad problémov súvisiacich s fenoménom humoru, jeho historickou modifikáciou, variabilitou, determinantmi, ako aj jeho konkrétnymi prejavmi v spoločensko-umeleckých sférach.

Téma humoru je v monografii odborne fundovane a tiež tvorivo spracovaná, autorka preukazuje zmysel pre akademické uchopenie problému. Monografia ako celok svedčí o invenčnom prístupe autorky k téme. Konceptcia práce súhrnne vyznieva ako ucelené, odborne relevantné orientovanie sa v skúmanej problematike, ktorá je v našej odbornej literatúre riešená len v čiastkových aspektoch, a preto daná publikácia predstavuje významný prínos.

Autorka sa zamerala na niekoľko myšlienkových línií zameraných na predstavenie, odborné prezentovanie a riešenie skúmanej problematiky. Pracuje koncepčne, analyticky vo vzťahu ku konkrétnym vybraným literárnym príkladom a tiež systematicky vo vzťahu k celku. Štruktúra práce je prehľadná, podrobne identifikuje jednotlivé problémové súvislosti kapitol a ich spracovanie je obrazom autorkinho tvorivého potenciálu. Autorka zvolila osvedčený, relevantný a účinný spôsob analýzy problému, keď skombinovala historicko - umenovednú analýzu s hermeneutickým prístupom. Práca v predloženej podobe obsahuje úvahy, analýzy a interpretácie teórií a konkrétnych vybraných textov.

J. Waldnerová vo svojom texte mapuje niektoré aspekty humoru, vysvetľuje princíp vzniku komiky, a to prostredníctvom analýzy vytipovaných literárnych diel, s ambíciou preskúmať formy humoru prítomné v súčasnej literatúre. Vychádza pritom zo svojho vlastného tvrdenia, že „*humor a človek tvoria jedinečnú symbiózu, ktorá umožňuje existenciu humoru ako takého, pretože človek nielen humor tvorí, rozumie mu, ale ho aj konzumuje...*“ (Waldnerová, 2014: 7)

Monografia okrem úvodu a záveru obsahuje šesť kompatibilných častí. Prvá kapitola (O komike, komédii, humore a irónii) podáva historickú retrospektívu humoru od antiky po súčasnosť. Na pôde antiky autorka používa ekvivalenty komika, komédia, komické. V stredoveku a renesancii upozorňuje na tzv. smiechovú kultúru, následne prechádza od Hobbesových a Schopenhauerových úvah k A. Bergsonovi, konkrétne k jeho teórii smiechu a tiež aj k súčasnejším teoretikom: A. Koestler (*Act of Creation*), V. Raskin (*Semantic Mechanisms of Humor*) a i. Zaoberá sa tiež vzťahom medzi komédiou a humorom a podnetné je aj jej skúmanie irónie v kultúrno-historickom kontexte.

V druhej kapitole (O komike postavy) autorka mapuje možnosti komiky vo vzťahu k literárnej postave. Skúma históriu komických postáv, prezentuje dôležitosť literárnej postavy (od čias Aristotela) a robí jej pojmovú, kauzálnu a štruktúrnu analýzu. Skúma históriu komických postáv, zameriava sa hlavne na Bachtinovu analýzu stredoveku a renesancie. V tejto kapitole píše o komike postáv, ktorá je reprezentovaná prostredníctvom opisu fyzickej a psychickej stránky postavy. Tieto charakteristiky autorka aplikuje na príklady takých autorov ako T. Robbins (*Vila Inkognito, Hubené nohy a všetno ostatní, I na kovbojky občas padne smutek*), ktorý „*využíva oživené veci a hyperbolizáciu ako prostriedky na dosiahnutie „vizuálnej komiky“*“, B. Eltona (*Chart Throb*), ktorý do svojich diel premieta aktuálne individualistické snahy o úspech a rôzne spôsoby jeho dosahovania (prostredníctvom plastickej chirurgie, cez médiá a i.) a G. Vidala (*Priamy prenos z Golgoty, Myra Breckinridge*).

V tretej kapitole (O naivnom rozprávačovi) skúma autorka funkciu rozprávača v románoch W. Grooma a P.G. Wodehousa. Kládne dôraz na teórie superiority, relaxácie a ikonogrueencie a tiež teórie vzniku vtípu S. Attarda a V. Raskina. Ako píše autorka, všetky tieto teórie „analyzujú a sumarizujú zmenu neutrálneho na štekľivé, veselé, vyvolávajúce úsmev na tvári zainteresovaných, a tiež prístup rozprávača, spôsob, akým látku podáva...“ (Waldnerová, 2014: 61). Skúma fenomén rozprávača a dokladá príklady autorov z diel, prostredníctvom ktorých poukazuje na jeho význam a postavenie. Zamýšľa sa nad typológiou rozprávača a vymedzuje naivného rozprávača na základe pojmovej analýzy výrazu „naivný“. Takýto spôsob rozprávania skúma v románoch P.G. Wodehousa (*Ukvapený Sam*) a W. Grooma (*Forrest Gump*).

Vo štvrtjej kapitole (O humore v intertextualite) sa do centra autorkinej pozornosti dostáva skúmanie vzťahu humoru a intertextuality, t.j. javu pomerne nového, v rámci ktorého sa kládne dôraz na rôznu úroveň medzitextových relácií medzi pôvodným textom a naväzujúcim textom. Tieto vzťahy často spôsobujú komickosť prejavu alebo výrazu, ktorá môže byť zámerná, ale i náhodná a ktorá vzniká ako výsledok posunov medzi pôvodným a novým textom. Takýto prístup nachádza autorka v tvorbe T. Prachetta, ktorého diela, v kontexte daného fenoménu, podrobne interpretuje.

V piatej kapitole (O humore Toma Robbinska) sa autorkin záujem orientuje na významného súčasného amerického spisovateľa T. Robbinsa. Prostredníctvom analýzy románov tohto autora (*Když se z teplých krajů vracejů rozpálenj invalidě, Hubeně nohy a všechno ostatnj*) a jeho autorskej poetiky, ktorá je charakteristická svojou nekonvenčnosťou a častým nesúlodom so súčasnými morálnymi kritériami, sa snaží uchopiť podstatu komiky Robbinsových textov. Autorka tiež venuje pozornosť skúmaniu charakteristickej epizodickosti textov tohto autora, v ktorých je humor prítomný v mikro i makro štruktúre (*Hubeně nohy a všechno ostatnj*).

Posledná kapitola monografie sa zameriava na humor M. Lasicu a J. Satinského. Analýzou libreta ich jediného muzikálu (*Plně vrecká peňazj*, ktorý vytvorili v 70. rokoch 20. storočia podľa tragikomédie J. Soloviča) sa autorka snaží uchopiť podstatu komiky textov tejto humoristickej dvojice.

Monografia J. Waldnerovej je zaujímavým odborným príspevkom k pochopeniu humoru, jeho miesta, modifikácií a úloh v minulosti i súčasnosti. Odporúčame ju do pozornosti úzkej i širokej odbornej verejnosti.

Assoc. Prof. Viera Jakubovská, PhD

Department of philosophy

Faculty od Arts

Constantine the Philosopher University in Nitra

Hodžova 1

949 01 Nitra

Slovakia

vjakubovska@ukf.sk